

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการจัดตั้งห้องสมุดประชาชนแผนใหม่ในประเทศไทยครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้น^๑ ได้มีวัตถุประสงค์สำคัญข้อหนึ่งคือ "ส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน และการเรียนโดยวิศนกว่า" และวัตถุประสงค์ดังกล่าวก็ยังเป็นเป้าหมายในการให้บริการห้องสมุดในปัจจุบัน^๒ แต่ประชาชนก็ยังไปใช้บริการห้องสมุดประชาชนน้อยมาก ยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความสนใจในการใช้ห้องสมุดประชาชนในต่างประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ประชาชนคนไทยไปใช้บริการห้องสมุดประชาชนเป็นสัดส่วนที่ห่างไกลกันมาก สถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์แห่งประเทศเคนมาร์ค ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนเคนมาร์ค ในปี ค.ศ. ๑๙๗๖ พบว่าผู้ใช้

^๑ สุพรรณิ วราทร, ห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๗.

^๒ "ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. ๒๕๒๓" (อักษรสำเนา)

ที่มีอายุเกิน ๑๖ ปี ไปใช้ห้องสมุดประมาณร้อยละ ๕๒ ของจำนวนพลเมืองทั้งหมด ส่วนประเทศไทยนั้น สมบูรณ์ ภูทล่ำ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดของประชาชน และได้พบว่าผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนเฉพาะในเขตเทศบาลโดยเฉลี่ยทั่วประเทศไทยมีเพียงร้อยละ ๒๗.๕ ของจำนวนประชากรทั้งหมด^๒

สำหรับในจังหวัดเชียงใหม่ ความสนใจในการใช้ห้องสมุดประชาชนก็ยังมีน้อยมาก จากการสัมภาษณ์บรรณารักษ์และผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ และจากการสังเกตการณ์ในห้องสมุดในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ พบว่ามีผู้ใช้ห้องสมุดโดยเฉลี่ยวันละประมาณ ๕๐๐ คน ตัวเลขรวมทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกห้องสมุด แต่จำนวนสมาชิกทั้งหมดมีเพียง ๑๐๒๔ คน^๓ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรใน

Borge Sorensen, "Who Use the Public Libraries in Denmark? Reflections on the Use of Public Libraries and Distribution of Denmark's National Resources, Scandinavian Public Library Quarterly ๑๒ (January ๑๙๗๙) : ๘๘ .

^๒ สมบูรณ์ ภูทล่ำ, "ปัญหาของห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๒๖.

^๓ สัมภาษณ์ นวลศรี อิศรางกูร ณ อยุธยา, บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๒.

เขตเทศบาลจังหวัดเชียงใหม่ ในปีเดียวกันซึ่งมีทั้งสิ้น ๘๗,๘๓๘ คน* ปรากฏว่า
 ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนมีเพียงร้อยละ ๑.๐๕ ของจำนวนประชากรเท่านั้น ซึ่งเป็นอัตรา
 ส่วนน้อย เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงว่าห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ เป็น
 ห้องสมุดขนาดใหญ่ตามมาตรฐานห้องสมุดประชาชนของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็น
 ห้องสมุดที่มีประสิทธิภาพจนถึงขั้นที่บรรณารักษ์ของห้องสมุดแห่งนี้ได้รับรางวัลบรรณารักษ
 คึกเคยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕^๒

อัตราส่วนผู้ใช้ห้องสมุดดังกล่าวข้างต้น ย่อมชี้ให้เห็นได้ว่าจะมีปัจจัย
 บางประการที่เป็นอุปสรรค หรือเป็นสาเหตุให้ประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
 ไม่มาใช้ห้องสมุดประชาชนแห่งนี้มากเท่าที่ควร ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ
 เรื่องผู้ใช้ และผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทราบข้อมูลต่าง ๆ
 ซึ่งจะสามารถนำมาจัดอุปสรรค และกำหนดแนวทางดำเนินงานเพื่อเพิ่มการใช้ทรัพยากร
 และบริการของห้องสมุดแห่งนี้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันประชากรศาสตร์, "ประชากร
 ประเทศไทย ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๒." (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ๒๕๒๓, หน้า ๑๐.

๒
 "คำกราบทูลรายงานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงสิรินธรเทพรัตน-
 สุกา ของนายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพิธีเปิดการประชุมสามัญ ประจำปี
 ๒๕๑๕," วารสารห้องสมุด ๒๑ (มีนาคม - มิถุนายน ๒๕๒๐) : ๑๐๘.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีทั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อศึกษา ลักษณะของผู้ใช้/และผู้ใช้ไม่ใช้ของสมุดประชาชน จังหวัดเชียงใหม่
๒. เพื่อศึกษาเหตุผล และสิ่งจูงใจต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนสนใจหรือไม่สนใจมาใช้บริการของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
๓. เพื่อสำรวจทัศนคติของผู้ใช้/และไม่ใช้ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
๔. เพื่อสำรวจข้อมูลและปัญหาต่าง ๆ ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจะ เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา และปรับปรุงบริการ ของห้องสมุดประชาชนแห่งนี้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ให้มีผู้ใช้จำนวนมากกว่าเดิม ซึ่งอาจจะสามารถเป็น ตัวอย่างและแนวทางในการปรับปรุงงานห้องสมุดประชาชนของจังหวัดอื่นต่อไปอีกด้วย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยทั้งของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใช้ และผู้ใช้ไม่ใช้ของสมุดประชาชน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ - พ.ศ. ๒๕๒๔ (ค.ศ. ๑๙๖๘ - ค.ศ. ๑๙๘๑) จำนวน ๑๐ เรื่อง ซึ่งแยกออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ ผลงานวิจัยในต่างประเทศ ซึ่งมีทั้งงานวิจัยด้านการศึกษาผู้ใช้และผู้ใช้ไม่ใช้ของสมุดประชาชน และงานวิจัยในประเทศไทยซึ่งมีเฉพาะด้านผู้ใช้ของสมุดประชาชน

งานวิจัยในต่างประเทศ

ดร. ชาร์ล อีแวนส์ (Charles Evans) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของผู้ใช้ และผู้ใช้ไม่ใช้ของสมุดประชาชนแถบโอเชียนซีก รัฐแคลิฟอร์เนีย (Ocean-

side ; California) เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๐ เพื่อทดสอบสมมุติฐานว่า ผู้ไม่ใช้ห้องสมุด
ประชาชนที่มีฐานะปานกลาง มีทัศนคติที่คัดค้านห้องสมุด เช่นเดียวกับผู้ใช้ห้องสมุด ผู้วิจัย
คัดเลือกผู้ตอบแบบสอบถามจากผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีอายุ ๒๑ ปีขึ้นไป แล้ว
ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง ๔๐๐๐ ฉบับ แต่ได้รับคืนเพียงจำนวน ๕๔๓ ฉบับ
(ร้อยละ ๑๓.๕๗) ในเวลา ๕ เดือน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้ห้องสมุดมีทัศนคติที่คัดค้าน
ห้องสมุดมากกว่าผู้ไม่ใช้ ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุของผู้ใช้ส่วนมากสูงกว่า ๒๕
ปีขึ้นไป และมีการศึกษาดี การค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดประชาชนมีผลต่อการใช้
ห้องสมุดอื่น ๆ ทั่วๆ ไป

องค์การแกลลัปส์ (Gallups Organization Inc.) ได้ทำการวิจัย
การใช้ห้องสมุดประชาชนในประเทศเดนมาร์ก ในช่วงระยะเวลาระหว่าง ค.ศ.
๑๙๖๔ - ค.ศ. ๑๙๗๔ โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่มีอายุเกิน ๑๕ ปีขึ้นไปจำนวน
๕๐,๐๐๐ คน และต้องใช้บริการห้องสมุดในระยะ ๓๐ วันก่อนการสัมภาษณ์ ผลการวิจัย
พบว่าใน ค.ศ. ๑๙๖๔ มีผู้ใช้ร้อยละ ๑๓ ของจำนวนพลเมืองทั้งหมด และในปี ค.ศ.
๑๙๗๔ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๔ ผู้ใช้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมือง มีระดับอายุระหว่าง ๑๕ -
๒๕ ปี ผู้ได้รับการศึกษาสูงและมีสภาพทางสังคมที่ใช้ห้องสมุดมากกว่าผู้เคยการศึกษา
และยากจน ผู้มีอาชีพเกษตรกร พ่อค้า ช่างฝีมือ และผู้ใช้แรงงานไม่ค่อยใช้ห้องสมุด
กลุ่มผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนมากที่สุดคือ นักเรียน นักศึกษา รองลงมาคือข้าราชการ

Charles Evans, Middle Class Attitude and Public Library Use (Littleton, Colo. : Libraries Unlimited, 1970).

Sorensen, "Who Use The Public Libraries in Denmark?"
pp. 47-48.

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยขององค์การแกลล์พิสส์ชอปกรองหลายประการ เช่น ไม้มีความแน่นอนทางสถิติ ไม้ไค้วิจัยถึงเด็กซึ่งเป็นผู้ใช้ส่วนใหญ่ของห้องสมุด และ ไม้ได้ถามเหตุผลของผู้ไม่ใช้ในการไม่ไปใช้ห้องสมุด เป็นต้น ในปี ค.ศ. ๑๙๗๖ สถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์แห่งชาติเดนมาร์ก (Danish State's Social Research Institute) จึงทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุดประชาชนของชาวเดนมาร์ก อีกครั้งหนึ่งซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้ที่มีอายุเกิน ๑๖ ปี เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๕๒ ของจำนวนพลเมือง* ในร้อยละ ๕๒ นี้เป็นจำนวนผู้เคยใช้ห้องสมุดอันมาก่อน ร้อยละ ๒๕ และไม่เคยใช้ห้องสมุดใด ๆ เลยร้อยละ ๒๗ เด็กอายุ ๐ - ๖ ปี ร้อยละ ๓๗ เคยใช้ห้องสมุดประชาชนโดยไปกับผู้ปกครอง เด็กอายุ ๗ - ๑๓ ปี ไปใช้ห้องสมุดประชาชนร้อยละ ๗๖ ส่วนอีกร้อยละ ๒๐ ของเด็กกลุ่มหลังนี้ใช้เฉพาะห้องสมุดโรงเรียน ในด้านสถานภาพทางสังคมพบว่า ผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนร้อยละ ๕๐ มีการศึกษาน้อย ผู้ใช้ที่ได้รับการศึกษาสูงร้อยละ ๔๗ ใช้ห้องสมุดประชาชนเป็นประจำ ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีเพียงร้อยละ ๒๐ ปีไม่เคยใช้ห้องสมุดใด ๆ เลย ผู้ใช้ห้องสมุดก่อนละกว่า ๑ ครั้งขึ้นไปเป็นนักเรียน นักศึกษา และข้าราชการเป็นส่วนใหญ่ ผู้ใช้ห้องสมุดน้อยที่สุดได้แก่ เกษตรกร ผู้ไม่ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่มีอาชีพกรรมกร ลูกจ้าง และผู้ปลดเกษียณอายุแล้ว^๒

การวิจัยครั้งนี้ไม่มีการจำกัดเวลาที่เคยใช้ห้องสมุดก่อนหน้าการสัมภาษณ์ จำนวนผู้ใช้จึงมีจำนวนมากขึ้น

๒

Sorensen, "Who Use The Public Libraries in Denmark?"

pp. 48-49.

ในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ ได้มีการวิจัยค้นคว้าผู้ใช้ของสมุดประชาชนของชาวเดนมาร์กอีกครั้งโดยสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์แห่งชาติเดนมาร์ก (Danish National Institute of Social Research) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ใช้และผู้ไม่ใช่ ในวัยต่าง ๆ กัน คือ ผู้ใหญ่ เด็กวัยเรียน และเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ใช้เป็นผู้ใหญ่ครึ่งหนึ่ง เคยใช้ของสมุดก่อนมาก่อน และส่วนใหญ่ฐานะร่ำรวย หนึ่งในสามของผู้ใช้ได้รับการศึกษาน้อย ผู้ประกอบอาชีพส่วนตัวในเมืองใช้ของสมุดเป็นประจำ ผู้ใช้ชอบหนังสือเอง และยืมจากเพื่อนฝูงด้วย ผู้ใช้วัยเรียนซึ่งมีอายุ ๑๒ - ๑๕ ปีส่วนใหญ่ใช้ของสมุดประชาชนเนื่องจากอิทธิพลจากสถาบันการศึกษา และจากคำแนะนำของผู้ปกครอง (พ่อแม่) หนึ่งในหกของนักเรียนไม่ไปใช้ของสมุดประชาชนเพราะพอใจของสมุดโรงเรียนอยู่แล้ว วัตถุประสงค์แท้จริงในการไปใช้ของสมุดประชาชนคือ เพื่ออ่านและยืมหนังสือ รองลงมาคือพบปะเพื่อนฝูง นักเรียนอายุ ๗ - ๑๑ ปี ไปใช้และร่วมกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนมากกว่าวัยอื่น ๆ สามในสี่ของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนพ่อแม่จะเป็นผู้ซื้อหนังสือเด็กรวมทั้งยืมจากห้องสมุดให้ และพ่อแม่จะอ่านหนังสือให้ลูกฟังสม่ำเสมอ

ผู้ไม่ใช่ของสมุดประชาชน มีทั้งผู้เคยใช้และไม่เคยใช้ของสมุดก่อนมาก่อน ผู้ไม่ใช่ส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาน้อย รองลงมาคือ ผู้ปลดเกษียณอายุแล้ว และกรรมกร หนึ่งในสามของผู้ไม่ใช่มีเหตุผลสองประการเท่ากันคือ ไม่มีเวลาและไม่สนใจ ส่วนอีกหนึ่งในสี่พอใจที่จะซื้อหนังสืออ่านเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

P. H. Kahl, "Public Libraries and Their User/ Non-User," Scandinavian Public Library Quarterly 12 (1979) : 122 - 123.

ห้องสมุดประชาชนนิวออร์ลีนส์ (New Orleans Public Library)

ได้ทำการวิจัยผู้ใช้และผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจำนวน ๑๐๔๖ คน โดยสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๕ ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนแห่งนี้เป็นระยะต่อเนื่องกันหนึ่งปีมีจำนวนร้อยละ ๓๔ ของผู้ถูกสัมภาษณ์ และส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๓ - ๕๐ ปี ผู้ใช้มีการศึกษาและรายได้ดีกว่าผู้ไม่ใช้ วัตถุประสงค์ในการใช้คือ เพื่อการศึกษาตนเอง แคล้วเป็นห้องสมุดสาขาจะเป็นการใช้ห้องสมุดเพื่อความบันเทิง ทั้งผู้ใช้และผู้ไม่ใช้ชอบบริการตอบคำถามชนิดตัวต่อตัวมากกว่าทางโทรศัพท์หรือจดหมาย ครอบครัวที่มีผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่มีคนในครอบครัว ๒ - ๔ คน ผู้ใช้และผู้ไม่ใช้มีความสนใจในหนังสือของห้องสมุดแตกต่างกันคือ ผู้ใช้สนใจหนังสืออ้างอิงมากที่สุด รองลงมาคือหนังสือสารคดีทั่วไปและวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเขียน ผู้ไม่ใช้สนใจหนังสือเกี่ยวกับการจัดบ้านและจัดสวนจะเห็นได้ว่า ผู้ใช้ส่วนใหญ่เข้าใจในการค้นคว้าหาความรู้ และพอใจในการใช้ห้องสมุด ในขณะที่ผู้ไม่ใช้ไม่ค่อยสนใจการใช้ห้องสมุด แต่สนใจการดำรงชีวิตประจำวันมากกว่า

จากผลการวิจัยทั้งหมดสรุปได้ว่า ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๕๐ ปี มีสถานภาพของสังคม การศึกษา และรายได้ดีกว่าผู้ไม่ใช้ห้องสมุด การคุ้นเคยกับการใช้ห้องสมุดอื่น ๆ มีส่วนสำคัญในการชักจูงให้ใช้ห้องสมุดประชาชน กลุ่มผู้ใช้แรงงานใช้ห้องสมุดน้อยกว่ากลุ่มอาชีพอื่น และการวิจัยทุกเรื่อง

มีข้อมูลตรงกันว่า ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนมากที่สุดคือ นักเรียน นักศึกษาและการใช้ห้องสมุดประชาชนส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบันเทิง

งานวิจัยในประเทศไทย

ในประเทศไทย การวิจัยเรื่องห้องสมุดประชาชนทุกเรื่องที่ปรากฏเป็นการวิจัยผู้ใช้ห้องสมุดแต่ละแห่ง และเป็นการวิจัยสภาพและปัญหาทั่วไปของห้องสมุดและผู้ใช้ สำหรับผู้ใช้ห้องสมุดนั้นกล่าวได้ว่า ยังไม่เคยมีการวิจัยมาก่อนเลย ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยมีความยากลำบากในเรื่องการสุ่มตัวอย่าง และการควบคุมจำนวนข้อมูล

งานวิจัยห้องสมุดประชาชนที่สำรวจได้ ๕ เรื่อง เป็นการวิจัยด้านผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานคร และปัญหาของห้องสมุดประชาชน ของกระทรวงศึกษาธิการ

สมบูรณ์ ภูหล้า วิจัยเรื่องปัญหาของห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติ และพัฒนาการห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยในคาบปัญหาในการจัดตั้ง การดำเนินงาน และการบริหารงาน ตลอดจนวิวัฒนาการ ผลการค้นคว้าพบว่ามีหน่วยงาน ๕ แห่ง ที่ดำเนินงานห้องสมุดประชาชน และแต่ละแห่งก็มีนโยบายในการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน และมีปัญหาเรื่องงบประมาณสถานภาพของบรรณารักษ์ ที่ตั้งและการบริการ การอภิปรายผลเกี่ยวกับผู้ใช้ห้องสมุดโดยทั่วไป พบว่า ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน และผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนมีน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้ใช้กับจำนวนประชากรในเขตเทศบาลแล้วมีผู้ใช้ประมาณร้อยละ ๒๗.๕ เปรียบเทียบจำนวนหนังสือกับจำนวนประชากรปรากฏว่ามีหนังสือ ๑ เล่ม ต่อประชากร ๒๕ คน แต่ถ้ายึดจำนวนหนังสือกับผู้ใช้แล้วพบว่าหนังสือ ๑ เล่ม ต่อผู้ใช้ ๗ คน ผู้ใช้มีความสนใจ

ในการใช้ห้องสมุดหอสมุด และบ้านนวนิยายมาทั้งหมด

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ มีการวิจัยเรื่อง การสำรวจความคิดเห็นของ
ประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัด สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
ซึ่งเป็นการสำรวจทัศนคติของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนทุกภาคในประเทศไทย
บุปผา เจริญทรัพย์ สำรวจภาคเหนือ พชริน ชันทอง สำรวจภาคใต้ สุนิศจัย
เย็นสบาย สำรวจภาคกลางตอนบน สุภาพร นาทีกาญจนกุล สำรวจภาคตะวันออก-
เฉียงเหนือ และอุบล รอคเอี่ยม สำรวจภาคกลางตอนล่าง วัตถุประสงค์ใน
การวิจัยคือ เพื่อสำรวจความสนใจ และความคิดเห็นตลอดจนความต้องการของ
ประชาชนต่อบริการห้องสมุดประชาชน โดยสำรวจจากผู้ใช้อายุ ๕ - ๕๐ ปี
ขึ้นไป ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ / ประชาชนที่มาใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดส่วนใหญ่
อยู่ในระดับอายุ ๕ - ๑๘ ปี ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน และนักศึกษา ประชาชน
ส่วนใหญ่ของทุกระดับอายุมาใช้ห้องสมุดมากกว่าสัปดาห์ละครั้ง แรงจูงใจที่ทำให้
ประชาชนส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุด เพราะสนใจบริการ และกิจกรรมของห้องสมุด
ผู้ใช้ส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพห้องสมุด วัสดุครุภัณฑ์ วัสดุการอ่าน บริการ และ
กิจกรรมของห้องสมุดดีปานกลาง ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยคือ ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหาห้องสมุดโดย เพิ่มงบประมาณและปรับปรุงมาตรฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมบูรณ์ กุหลาบ, "ปัญหาของห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย,"

หน้า ๒๒๖ - ๒๓๓.

ห้องสมุดให้ค่าน

จากงานวิจัยห้องสมุดประชาชนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทั้งสองเรื่อง จะเห็นว่า สมบูรณ์ ภูหล้า เน้นเรื่องปัญหาของห้องสมุดในด้านการดำเนินงาน และบริการ ส่วนงานวิจัยของ บุปผา เจริญทรัพย์ พัชรินทร์ ตันทอง สุนิทย เที่ยงสบาย ญาภาพร นาทัทธยาชนบุญ และ สุภาศ รอดเกลี่ยม เน้นเรื่องการ บริการ และความต้องการของผู้ใช้โดยตรง แต่ทั้งสองเรื่องมีผลการวิจัยที่ตรงกันคือ ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษา และห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยประสบปัญหาเรื่องขาดแคลนงบประมาณ และวัสดุการอ่านไม่พอเพียง

สำหรับห้องสมุดประชาชนในกรุงเทพมหานคร มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับ ผู้ใช้หลายเรื่องดังนี้

สุรางค์ ภูวงษ์ ได้วิจัยเรื่อง การประเมินผลการปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานครเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยเน้นในด้านวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน คณะกรรมการ สถานท ขนาดของห้องสมุด วัสดุ วัสดุ บุคคล การเงิน และบริการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และเป็นนักเรียน นักศึกษา ที่มีอายุระหว่าง ๑๔ - ๒๑ ปี ผู้ใช้ส่วนใหญ่สนใจ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บุปผา เจริญทรัพย์, "การสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ต่อบริการห้องสมุดประชาชนระดับจังหวัดสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๖ - ๗.

หนังสือหมวดประวัติศาสตร์ รองลงมาคือ นวนิยาย ปัญหาทั่วไปของผู้ใช้ ได้แก่ หนังสืออ่านไม่เพียงพอ วัสดุการอ่านมีน้อย เจ้าหน้าที่ขาดแคลน ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยคือ ควรให้บริการยืมแก่ผู้ใช้ทั่วไป ขยายเวลาเปิดบริการ เพิ่มเอกสารและ วัสดุการอ่าน อ่านวยความสะดวกอื่น ๆ และจัดกิจกรรมของห้องสมุดเพิ่มขึ้น^๑

อุบลวรรณ กิติमानนท์ ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการบริการของ ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้ใช้ห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง ๑๖ - ๒๗ ปี และกำลังศึกษาเล่าเรียน ส่วนใหญ่มาใช้ห้องสมุดสัปดาห์ละ ๑ - ๒ ครั้ง ผู้ใช้ต้องการหนังสือประเภท ความรู้ทั่วไปมากที่สุด ในด้านบริการผู้ใช้ต้องการยืมหนังสือไปอ่านที่บ้าน และต้องการบริการแนะนำวิธีใช้ห้องสมุด และจัดหาหนังสือให้อย่างรวดเร็ว ปัญหาที่พบคือหนังสือไม่เพียงพอ วัสดุการอ่านมีน้อยและไม่ทันสมัย ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารควรส่งเสริมงานห้องสมุดให้มากขึ้น จัดอบรมเจ้าหน้าที่ และทำแบบประเมินผลเพื่อปรับปรุงห้องสมุด เพิ่มบริการและกิจกรรมบางอย่างเพื่อดึงดูดผู้ใช้ และการเพิ่มงบประมาณห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานครให้มากขึ้น

^๑ สุรางค์ กุณวงษ์, "การประเมินผลการปฏิบัติงานห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๖ - ๗.

^๒ อุบลวรรณ กิติमानนท์, "ความต้องการบริการของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๖ - ๗.

สุคใจ เพชรศิริ วิจัยเรื่อง การศึกษาทัศนคติของผู้ใช้ห้องสมุด
 ประชาชนของกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ อันเป็นการวิจัยทัศนคติของผู้ใช้
 ห้องสมุดประชาชนของกรุงเทพมหานคร ๕ แห่ง โดยได้ศึกษาสภาพทั่วไปของ
 ห้องสมุด การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ บริการ และกิจกรรมของห้องสมุด และ
 ความต้องการของผู้ใช้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นชายและเป็นนักเรียน
 นักศึกษา อายุระหว่าง ๒๐ - ๒๕ ปี (ใช้ห้องสมุดสัปดาห์ละมากกว่าหนึ่งครั้ง ไม่
 มีปัญหาในการเดินทางมาใช้ห้องสมุด จุดประสงค์ในการใช้ห้องสมุดคือ เพื่อการ
 ศึกษาค้นคว้า และพักผ่อนหย่อนใจ ผู้ใช้สนใจใช้ห้องสมุดประชาชนระดับปาน
 กลาง บริการที่อยู่ในระดับคือ บริการการอ่าน และบริการตอบคำถามและ
 ช่วยการค้นคว้า ผู้ใช้ขอเสนอแนะว่าห้องสมุดควรจัดสภาพภายในห้องสมุด
 ให้ดีขึ้น เพิ่มวัสดุการอ่านที่ใหม่และทันสมัย แก้ไขระเบียบการเป็นสมาชิก และการ
 ยืมให้รัดกุมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเพิ่มบริการ และกิจกรรมให้มากขึ้น

การวิจัยเกี่ยวกับผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานครทั้งสามเรื่อง
 มีแนวคล้ายคลึงกันคือ ศึกษาถึงสภาพทั่วไปของห้องสมุด การปฏิบัติงานของเจ้า
 หน้าที่ และการให้บริการ ต่างกันแต่เพียงช่วงระยะเวลาที่วิจัยเท่านั้น ผลการ
 วิจัยที่ตรงกันทั้งสามเรื่องมีหลายประการได้แก่ เพศและวัยของผู้ใช้ซึ่งส่วนใหญ่
 เป็นชายที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๓๐ ปี ปัญหาของห้องสมุดคือ วัสดุการอ่าน
 ซึ่งน้อยและไม่ทันสมัย และขอเสนอแนะในการปรับปรุงห้องสมุดในด้านบริการ
 กิจกรรมต่าง ๆ และสภาพทั่วไปของห้องสมุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุคใจ เพชรศิริ, "การศึกษาทัศนคติของผู้ใช้ห้องสมุดประชาชน
 ของกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๖ - ๗.

ส่วนแนวโน้มที่เปลี่ยนไปคือ ประเภทของหนังสือที่ผู้อ่านสนใจ ซึ่งจากการวิจัยห้องสมุดประชาชนของกระทรวงศึกษาธิการของ สมบูรณ์ กุศลสำ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ พบว่าผู้ใช้สนใจนวนิยายมากที่สุด และใน พ.ศ. ๒๕๒๒ อุบลวรรณ กิติมานนท์ วิจัยเกี่ยวกับเรื่องนพบพบว่า ผู้ใช้ส่วนใหญ่ต้องการหนังสือประเภทความรู้ทั่วไปมากที่สุด ส่วนในคานห้องสมุดประชาชนกรุงเทพมหานคร สุรางค์ กุณวงศ์ ได้ทำการวิจัยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ พบว่าผู้ใช้สนใจอ่านหนังสือหมวดประวัติศาสตร์มากที่สุด และรองลงมาคือ นวนิยาย และใน พ.ศ. ๒๕๒๒ สุดใจ เพชรศิริ ทำการวิจัยพบว่าผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนเพื่อการศึกษาค้นคว้ามากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มในการใช้ห้องสมุดประชาชนของคนไทย เปลี่ยนไปในทางสร้างสรรและมีสาระยิ่งขึ้น แต่แตกต่างจากความคิดเดิมว่าห้องสมุดประชาชนเป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และหาความบันเทิงเท่านั้น

ในด้านบริการสำหรับเด็ก กฤติยา อิตถากร ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์งานคานบริการสำหรับเด็กของห้องสมุดประชาชนในกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยมีวัตถุประสงค์สำรวจและศึกษาสภาพการให้บริการสำหรับเด็ก ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้คือ ห้องสมุดประชาชนทุกแห่งในกรุงเทพฯ มีบริการสำหรับเด็กพอสมควร แต่ยังไม่เพียงพอผู้ใช้ส่วนใหญ่มีอายุ ๕ - ๑๒ ปี และระยะที่ใช้ห้องสมุดมากที่สุดคือ วันเสาร์และวันอาทิตย์ ส่วนปัญหาที่พบคืองบประมาณไม่เพียงพอ ผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรขยายและปรับปรุงบริการนี้โดยเพิ่มงบประมาณ และปรับปรุงบุคลากร เพิ่มบริการและกิจกรรมสำหรับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพิ่มความร่วมมือกับห้องสมุดโรงเรียนให้มากขึ้น

กฤติยา อิตถากร, "การวิเคราะห์งานคานบริการสำหรับเด็กของห้องสมุดประชาชนในกรุงเทพฯ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๖ - ๗.

แม้ว่าการวิจัยของกฤติยา อัครถาวร จะเน้นเฉพาะบริการเด็ก แต่ผลการวิจัยก็คล้ายคลึงกับผลงานวิจัยด้านผู้ใช้ที่เป็นผู้ใหญ่ดังกล่าวมาแล้ว คือ หอสมุดประชาชนในประเทศไทย ยังมีงบประมาณไม่เพียงพอ และควรปรับปรุงด้านบริการและกิจการรรมให้มากขึ้น

จากการประมวลผลการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าผู้ใช้หอสมุดประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในวัยศึกษา ผู้ไม่ใช่ส่วนใหญ่มีความรู้ต่ำ และยังไม่เห็นความสำคัญของหอสมุดประชาชน และการใช้หอสมุดประชาชนส่วนใหญ่มุ่งไปในด้านความบันเทิง มากกว่าใช้หอสมุดให้เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ นอกจากนั้นหอสมุดประชาชนในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาด้านงบประมาณ และขาดการประชาสัมพันธ์ทำให้บริการต่าง ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการวิจัยเพื่อศึกษาถึงลักษณะที่แตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ของผู้ใช้และผู้ไม่ใช่ทัศนคติของผู้ใช้ที่มีต่อหอสมุดประชาชน และสาเหตุที่ผู้ไม่ใช่ไม่นิยมใช้หอสมุดประชาชน จะเป็นประโยชน์มากในการนำไปปรับปรุงการจัดบริการและการดำเนินงานของหอสมุดประชาชนในอนาคต

สมมุติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ ๓ ข้อ ดังต่อไปนี้

- สมมุติฐานที่ ๑ ผู้ใช้และผู้ไม่ใช่หอสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะแตกต่างกันในด้านระดับอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ อาชีพ รายได้ การทราบว่ามีหอสมุดประชาชน ระยะทางของที่อยู่อาศัยกับหอสมุดประชาชน และความทันสมัยของผู้ใช้และผู้ไม่ใช่

- สมมุติฐานที่ ๒ ผู้ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มีทัศนคติ
ที่ดีต่อห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
- สมมุติฐานที่ ๓ ผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่มีเหตุผล
แตกต่างกันหลายประการในการไม่ไปใช้ห้องสมุด
ประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

คำนิยามของการวิจัย

๑. ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ หมายถึงห้องสมุดประชาชนระดับ
จังหวัดของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่

๒. ผู้ใช้ห้องสมุด หมายถึงผู้มาใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งที่เป็น
และไม่เป็นสมาชิกของห้องสมุด ระหว่างการสำรวจเมื่อวันที่ ๑-๒๒ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

๓. ผู้ไม่ใช้ห้องสมุด หมายถึงบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
ซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ และไม่เคยมาใช้ห้องสมุดแห่งนี้
ระหว่างการสำรวจเมื่อวันที่ ๒๓ เดือนตุลาคม ถึงวันที่ ๑๕ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓

๔. การใช้ห้องสมุด หมายถึงการที่ผู้ใช้ห้องสมุดซึ่งเป็นหรือไม่เป็นสมาชิก
ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ มาใช้ห้องสมุดโดยไม่ได้กำหนดเวลาที่แน่นอน

๕. การไม่ใช้ห้องสมุด หมายถึงการที่ผู้ไม่เป็นผู้เป็นสมาชิกห้องสมุดไม่ไปใช้
ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

๖. ทัศนคติ หมายถึงความรู้สึกของผู้ใช้ที่มีต่อห้องสมุดประชาชนจังหวัด
เชียงใหม่ ซึ่งถูกจากคะแนนที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการบริการต่าง ๆ
ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อจำกัดของการวิจัย

๑๗

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ คน
๒. ศึกษาเฉพาะตำบลศรีภูมิ ช้างม่วย และวัดเกตุ
๓. กลุ่มตัวอย่างไม่เป็นตัวแทนตามอาชีพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความสำคัญต่อห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่ ในการนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงบริการของห้องสมุดประชาชนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นและอาจนำไปประยุกต์ใช้กับห้องสมุดประชาชนในจังหวัดอื่นต่อไป การวิจัยทำให้ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้คือ

๑. สภาพการดำเนินงานและบริการต่าง ๆ ของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
๒. ลักษณะของผู้ใช้และผู้ไม่ใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
๓. สาเหตุที่ประชาชนมาใช้หรือไม่มาใช้ห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
๔. ทศนคติของผู้ใช้ที่มีต่อห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่
๕. ข้อเสนอแนะ และปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับด้านบริการของห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

ในบทต่อไปจะกล่าวถึงประวัติ และความเป็นมาของห้องสมุดประชาชนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และห้องสมุดประชาชนจังหวัดเชียงใหม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย